

Herkes İçin Coğrafya

SAYI: 4

TOROSLARA, YÖRÜKLERE GÜZELLEME

Prof. Dr. Emrullah GÜNEY¹

**Dağlar siz ne dağlarsız,
Kardan kuşak bağlarsız...**

Aldım başımı, düştüm yollara yollara. Deli gönül haydalandı yine... Kapanıp kalmak bencileyin bir gezgine, bir piyadeye mahpusluk gibi... Ulukışla istasyonunda trenden inmişim... Darboğaz üzerinden Toroslara vurmuşum kendimi. Sırtlarda, doruklarda kar birikintileri par par ederekten ayna gibi parlamakta... Nevalemi düzmüşüm. Bir küçük kutu süt, bir portakal, yarım somun, bir torbacık dolusu tuzlu fıstık, fındık, leblebi... Gittikçe yükseliyor yolum... Dinginlik... İlerledikçe çamlar sıklaşıyor... Çalılar ağaçlaşıyor. Otlar gürleşiyor. Ormanın o kendine özgü uğultusu... Ürpertici... Bir orkestra kendi melodisini çalıyor sanki. Arazi önceleri dilikbayırdı. Eski haritalarda piyade dahi mürur edemez, diye yazarmış böyle yerlerin üzerinde... O bayırlar ormandı bir zamanlar... Bilememişiz değerini... Kesip kesip yakmışız... Kesip kesip indirmişiz aşağılara, taşıyıp Mersin Limanına öküzlerle, hediye etmişiz ağaç yoksulu Arap ülkelerine... Vah vaah !..

Üzüntümü biraz sonra unutmuşum... Pınarlar gürül gürül... Mor yarpuzlu pınarlar... Büngüldek... Suları bolca... Bir davar sürüsünün çingirakları geliyor uzaklardan... Çobanın sesi, köpeklerin havlaması... Ve işte ilk yörük çadırı... Saatlerdir yollardayım... Yorgunluğum yüzümden mi belli? Sevecen bakışlı bir yörük bakıyor yüzüme... Selamdan önce... "*Vakit geç oldu oğul... Gitme ilerilere... Konuğum ol... Benim niyetim de öyle... Kim derler?*"... "*Bize Toros Afşarlarının Güney boyu*" derler... Aman... Ben burada akrabalarımı bulmuşum... Adımı soyadımı söylüyorum... Kucaklıyor coşkuyla... Sanki kırk yıldır tanışıyor gibiyiz... Türkmen Boran ağanın konuğuyum artık... Anlatıyor: "*Kışlak olarak Çukurova'yı, şimdiki Mersin taraflarında deniz kıyılarını kullanırmış Yörük... O zaman Mersin küçük bir köy... Çevre çayır çimen. Kış ılık geçiyor. Koyun sürüsü yağmur yağsa da otluyor. Yörük ot, saman almaz. Sonra mayıs ortalarında Çukurova'nın sıcağı bir bastırды mı kaçacak yer ararsın oğul... Biz buna **Yörükkaçırtan sıcakları** deriz. Koyunlar, kuzular yönlerini Torosa çevirirler; melerler... Bu melemeler yalvarış, yakarış gibi... Bizi gayrı yaylalara çıkarın der gibi... Melemelerine yürek dayanmaz... Sonra yükleriz yatağı yorganı, tavayı kazanı... Yörüğün eşyası az olur... Amma unutmayalım... En önemlisi tak sök kilim tezgahı... Göç yola düşer... Arada mola verir, dinleniriz... Pınarlardan su içerek... Koyunlarımızı*

¹ Emekli Öğretim Üyesi

Herkes İçin Coğrafya

SAYI: 4

yayarak... Yolda kuzulayanlar da olur... Çocuklar onları kucaklarında, heybelerin gözlerinde taşırlar... Delikanlılar, genç kızlar türkü söylerler, karşılıklı atışmalar olur... Göçerken insan hiç yorulmaz... Biz kocalar eski günleri anarız... Yaylaya vardık mı, tüm yorgunluğumuzu unutturuz... Koyun, kuzu, köpek sevinç içinde dağılır çevreye... Gayrı melemeleri ağlatmaz insanı... Gelirler adama sürtünürler, sanki teşekkür eder gibi... Köpekler dört dönerler çevremizde... Kara kıl çadırlarımızı kurarız. Şimdi çadırlar sivri, akca... Sonra ocaklar yanar... Çorbamızı, pilavımızı kaşıklarız... Yaylada yarenlik tatlı olur... Saz çalanlar var; Karacaoğlan söylerler... Günler geçer gider böyle evlat... Kuzular semirir, koyunlar kilolanır... Arada zayıt verdiğimiz de olur... Sanma ki, hepsi bize kalır... Tüccar gelir alır koyunumuzu, asıl kazanç onlarıdır... Sonraları Ekim ayı ortalarında Torosların başı dumanlanır... Sabahları kalkarız ki, sular donmuş... Gece çiğ düşmüş... Sonra bu çiğ kırağıya dönmüş... O günlerde bir çiçek açar... Biz ona "Vargit" çiçeği deriz... Adana'daki Üniversiteden geçen yıl bir hoca geldi. Konuğum oldu sencileyin. İşi gücü ot, çiçek, ağaç, çalı... Torbalar dolusu aldı götürdü... Ona Vargit çiçeğini anlattım... Çok ilgilendi... Defterine yazdı... Niye vargit adı? Şundan... O ot çiçek açtı mı, "artık durma bu yaylalarda... Toroslar yaşanmaz oldu; kışlağına in," demek... Kusura bakma oğul, yörük konuşkandır..." Kendini dinleyecek birini buldu ya, sevinçle, coşkuyla anlatıyor...

"Gazi Kemal Paşam Mersin'e gelmiş. Hangi yıl tam bilemiyorum. Fakat o yıl öyle bir sıcak yapmış ki... Hem de nemli hava... Adı güzel Kemal Paşa'nın niyeti Mersin'de kalıp biraz deniz havası almak... Fakat bunalmış... Ne yapsın... Dönmek istemiş Ankara'ya... Mersin Belediye Reisi demiş ki, "Paşam, bu sıcaklar geçer. Biz buna Yörükkaçırtan sıcakları deriz. Sizi daha da konuk etmek isteriz, gitmeyin." Gazi Atatürk gülmüş... "Reis bey, bu Yörükkaçırtan sıcakları Reiscumhur kaçkırtan sıcaklar oldu artık," demiş... Anlatırlar bu hadiseyi... Şimdi, mühendis olan bir torunum var Adana'da; o da bunu bana bir kitabından okuduydu..." Tadına doyum olmaz bir dille anlatıyor Boran ağam... Mutluyum burada olmaktan... Çok şeyler de öğreniyorum bu arada...

Boran Ağa anlatıyor keyifle... Belli ki, yarenlik edecek adam arıyormuş, karşısına ben çıkınca anlatıyor keyifle... Fakat, şikayetçi değilim... Bilmediğim yayla yaşamını öğreniyorum böylece... Peki, nasıl olmuş da ayrı düşmüşüz? Onlar Akdeniz kıyılarında, Toroslarda... Biz Nevşehir yaylasında... "Damat İbrahim Paşa Muşkara'yı köylükten çıkarıp şehir yaparken, kazan kaynatmış, cümle yörük aşiretlerine çağrı çıkartmış... Gelin, buraya yerlesin... Size toprak dağıtılacak... Vergi alınmayacak... Yerleşip kalın... Bazı boylar, oymaklar çağrıya uymuşlar, kalmışlar Nevşehir'de... Demek ki, siz de Göre'de yerleşmişsiniz... Amma benim dedelerim dönmüşler... Demişler, biz yaylaya çıkarız, zamanı gelince de Çukurova'ya ineriz. Belli ki, bir zorlama olmamış... Fakat, yerleşenlere taa Ürgüp'e kadar olan meşe ormanları kırılıp ekenek olarak toprak verilmiş... Biz göçer konar olduğumuzdan toprak sahibi olamamışız. Yörükluğümüzü devam ettirmişiz... Askerliğimi İzmir taraflarında yaparken

Herkes İçin Coğrafya

SAYI: 4

Alaman harbi sırasında, Nevşehir'li, Aksaray'lı Arkadaşlarım vardı bölüğümde... Onlar anlatırdı ki Erdaş Dağı diye bir dağ çevre köylülerce yayla olarak kullanılmış... Demek, Toros olmasa da, çevredeki bir dağ yayla yerine geçmiş..."

Sürüyü çoban çelteğine bırakıp yürüyoruz... Duygu yüklü bir gün yaşıyorum... Boran ağanın konuğuyum... Çok görmüş geçirmiş... Yaşı 90'larda... Amma dinç... Benden hızlı yürüyor..." *Zaten, yörük hızlı yürüyen demektir oğul... Yola düştün mü, duraksamadan yürüyeceksin..."* Bir pınardan su içiyoruz...

Kızlar gitti diye pınar ağladı,

Acıttı yüreğim, yandı pınara...

Karacoğlan pınarın başında görmüş olmalı Yörük güzellerini... Omuzlarında testileriyle... Sularını doldurup giderken pınar sanki ağlar gibidir; mahzun... Yalnızlığın hüznü... Bir su uğultusu... Artık değirmenin çarkını çevirmiyor sular... Buğday öğütüyor... Havada sıcak un kokusu da yok... Burada rastlamış olmalı Karacoğlan, kendisine emmi diyen kıza... Artık sakallarına ak düşmüştür...

Değirmenden geldim, beygirim yüklü

Şu kızı görenin del'olur aklı...

Turnada tele benzeyen kızlarıyla Toros güzelleri Karacoğlan'ın şiirlerinde sıra sıra... Boran ağa konuşuyor, sonra susuyor... O sustuğunda ben Karacoğlan'ı düşünüyorum...

Çıkıp yücesine seyran ederken

Gördüm ak kuğulu göller perişan

Bir firkat gedi de durdum ağladım

Öpüp kokladığım güller perişan

Yüzlerce yıl geçmiş aradan... Ormanlar azalmış... Çamı, sediri, göknarı, çınarı seyrelmiş... Eski ormanlar kalmayınca kurt kuş, börtü böcek de kalmamış... Turnalar, doğanlar, ceylanlar yok artık Toroslarda... Sevgiliye selam götürecek allı turna nerede kaldı? Göllerinde ak kuğuların yüzdüğü Toroslara ne oldu? Gül, bülbül, sümbül, toy... Toroslarda Karacaoğlan söyleyen diller var yine de... Konuk olduğum çadıra karanlık çökende, gençler, kocalar geldiler... Hoşgeliş ettiler... Yarenlik tatlıydı... Yumuş buyurdu Boran ağa, bir genç sazını kucağında yaylata yaylata çaldı, çağırdı...

Ala gözlerini sevdiğim dilber

Sana bir tenhada sözüm var benim

Kumaş yüküm dost köyüne çezildi

Bir zülfü siyaha nazım var benim...

Herkes İçin Coğrafya

SAYI: 4

Bir yörük kocası, yaşı yüzden çökmüş, Panzın çukurundaki savaşları anlattı. Fransız Çukur'a el koyduğunda Yörük karşı durmuş... O beğenmedikleri kara donlu yörükler Gülek geçitlerinde, Tekir yaylasında Fransız tankına/topuna kağnısıyla, elindeki mesesiyle, değneğiyle karşı koymuş... *"Binbaşı Menil'i biz tutsak aldık yeğenim,"* diyor. *"Karısı da Fransız yaralılarına hemşirelik yapıyordu. Tutsak alınca saygıda kusur etmedik... Binbaşının bir kolu yokmuş... Sonradan bizim torun öğretmen çıktı, o bir gazeteden okumuş. Meğerse bu Fransız komutan Fransa'da Verdön adlı bir şehere Alamanları sokmamış, kolunu orda yitirmiş bir gazi imiş... Neyse biz Menili, karısını aldık Toros Kuvayı Milliyesi'ne teslim ettik. Hanım, Türklerin kendisine ne kadar saygılı davrandıklarını, kılına zarar gelmediğini, çok rahat ettiğini anlatmış. Dilmaç çevirdi bize. Binbaşı bunları dinlerken yüzü apal oldu. Öğrendik ki, Fransız askerlerinin, Ermenilerin Çukurun halkına, Toros yörüklerine yaptığı ezgi utandırmış onu... Sonra bir nutuk çekti. Dilmaç anlattı bize... "Kahraman Türk ordusuna teslim olmaktan şeref duyarım..." Halbuki karşında ordu falan yok... Yörük milisleri... Tüfek namlusu sansınlar diye, kayaların arasından değnekleri çıkardıydık. Sonra elimizdeki bir tüfekte, arada sırada yer değiştirerek ateş edince, çevrelerinin kalabalık bir ordu tarafından çevrildiğini sanmışlar... Teslim olmuşlar... Fransız tankları bile vardı... Fakat ileriye geçemediler yeğenim... Niyetleri Çiftehan, Ulukışla, Bor, Niğde, Kızılırmak boylan, Arapsun, belki Konya, Ankara... Olmadı, ilerletmedik... Şehit de verdik elbet... Savaş bu... Şimdi yörük mezarlıklarında yatarlar... Daha bıyığı çıkmamış gepegeç delikanlılarla, yetmişlik yörük kocaları yanyana... Sonra durmadık, Mersin'in, Adana'nın kurtulması için de vuruştuk..."* Açıp göğsünü, kolunu gösteriyor. *"Yaralandık... izleri kaldı."* Hiç de övünür gibi değil. Sıradan bir şeyi anlatır gibi... Oysa, karşımda Toros Kuvayı Milliyesi'nin bir yiğit milisi var. Bir gazi o...

Bir gün içinde Karacoğlan, Toros Kuvayı Milliyesinin Fransız ilerleyişine karşı durması, durdurması... Toros bu... Tekin değil düşmana... Yörük güzellemesi, Yörük yiğitlemesi... Boran ağa, çadırdakilere göz ediyor. *"Konuğumuz yol yorgunudur,"* O sırada bir genç kız giriyor içeri. Elinde bir tepsi... Üzerinde süt dolu bardaklar; yanında gözlemeler yağlı ve taze kaymak, bal... *"Oğul, istersen çay da pişirsinler,"* diyor... Zahmet vermemek gerek artık... Çadırdakilere de gitmeden birer bardak süt alıyorlar... Höpürdete höpürdete içiyorlar... Gözlerim kapanıyor... Uzaklardan köpek havlamaları geliyor... Biraz önce saz çalan genç, obanın öbür tarafında kendi çadırında saz çalmaya devam ediyor. Hızını alamamış demek ki... Toros yelleri esiyor, üşüten... Otlar kokuyor... Ot kokusuna davarsı davarsı yün kokular karışıyor... Ben neredeyim? Şu alabildiğine motorize dünyanın neresindeyim? Toroslardayım, Yörüklerin arasındayım...

Mutluyum... Uykumda gördüğüm rüyada Adnan Yücel şiirini okuyor Toroslardan doğup gürül gürül akan akan Berdan Çayını anlattığı...

Herkes İçin Coğrafya

SAYI: 4

Kopup geldin
Toros denilen o boğalar yüreğinden
Hep aynı denizin sıcaklığına aktın
Turaçlar saz çalar
Keklikler halay tutardı kıyılarında
Bir yerde nergis
Bir yerde sümbül
Bir yerde kekik koksu sinerdi sularına
Tam da karlar erirken
Ve kar suları karışırken koynuna
Nal sesleri ve kılıçlar girdi kanına
Bir el dokundu
Soğuk anlamında "Berdan" dedi adına
"Kar yağar berdan berdan
Yollar kapandı kardan"